

COVID-19 PANDEMİSİNİN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN BELİRLENMESİ: ELAZIĞ VE MALATYA İLLERİ ÖRNEĞİ

Firdevs Ash TAHTALI¹

Geliş Tarihi: 09/01/2023

Kabul Tarihi: 06/04/2023

ÖZET

2019 yılında ortaya çıkan ve kısa süre içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını, hayatın tüm alanlarında olduğu gibi çalışma hayatında da önemli aksaklıkların yaşanmasına neden olmuştur. COVID-19 salgını, başta insan hayatı olmak üzere toplumlar ve ekonomiler üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olmuş ve bu durum KOBİ'lerin ortaya çıkan krizden daha az etkilenebilmeleri açısından hızlı ve etkili karar verebilmelerini gerektirmiştir. COVID-19 salgın süreci, KOBİ'lerin teknolojik değişimlere uyum sağlayabilme, insan kaynakları ve finans birimleri kurma, güvenli ticaret uygulamalarını kullanma, kurumsal yönetim anlayışına sahip olma, maliyet ve stok konularına önem verme ve günümüzün en etkili pazarlama ve tanıtım araçlarından olan internet ortamında yer alma gibi unsurlara yönelik çalışmalar yapmalarının ve bu hususlar doğrultusunda yeniden yapılanmalarının önemini ön plana çıkarmıştır. Bu çalışmada da COVID-19 pandemisinin KOBİ'ler üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Elazığ ve Malatya'da faaliyet gösteren toplam 86 KOBİ yöneticisine gönüllülük esasına göre anket formu uygulanmıştır. Anket formlarından elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilerek ulaşılan bulgular değerlendirilmiştir. Betimsel tarama modelindeki bu araştırmanın sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde COVID-19 pandemisinin Elazığ ve Malatya'da faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerinde yüksek düzeyde etkili olduğu; mikro ve küçük çaplı işletmelerin, orta ve büyük çaplı işletmelere oranla pandemi sürecinde daha fazla etkilendikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, COVID-19, Elazığ, Malatya, KOBİ

---

¹ Öğrt. Gör., İnönü Üniversitesi, Malatya Meslek Yüksekokulu, firdevs.tahtali @inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7546-8455

Determining The Effect of The Covid-19 Pandemic on Smes: The Case of Elazig and Malatya Provinces

ABSTRACT

The COVID-19 epidemic, which emerged in 2019 and affected the whole world in a short time, caused significant disruptions in working life as well as in all areas of life. The COVID-19 epidemic had a devastating effect on societies and economies, especially on human life, and this situation required SMEs to make quick and effective decisions in order to be less affected by the emerging crisis. The COVID-19 epidemic process has caused SMEs to adapt to technological changes, to establish human resources and financial units, to use safe trade practices, to have a corporate management approach, to attach importance to cost and stock issues, and to take place in the internet, which is one of the most effective marketing and promotion tools of today. It has highlighted the importance of conducting studies on factors such as purchasing and restructuring in line with these issues. In this study, it was aimed to determine the impact of the COVID-19 pandemic on SMEs. For this purpose, a questionnaire form was applied to a total of 86 SME managers operating in Elazig and Malatya on a voluntary basis. The data obtained from the questionnaire forms were analyzed in the SPSS package program and the findings were evaluated. When the data obtained as a result of this research in the descriptive scanning model are evaluated, it is stated that the COVID-19 pandemic has a high impact on SMEs operating in Elazig and Malatya; It has been determined that micro and small-scale enterprises are more affected during the pandemic process than medium and large-scale enterprises.

Keywords: Pandemic, COVID-19, Elazig, Malatya, SME

GİRİŞ

KOBİ'ler 2008 yılında yaşanan küresel finans krizi, 2015 yılı Avrupa borç krizi gibi tarihsel süreçte küresel boyutta birtakım ekonomik krizler yaşamıştır. Birçok işletme günümüzde hâlâ bu krizlerin etkisini atlatamamışken, 2019 yılında Çin'de ortaya çıkan ve Covid-19 salgını 2020 yılındaki toparlanma hedeflerini yok etmiş ve küresel boyutta bir ekonomik krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Covid-19 salgını ortaya çıktığı günden bugüne hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde hayatın birçok alanını olumsuz yönde etkilemiştir. Covid süreciyle birlikte üretim süreçlerinin aksaması, kur oranlarının değişmesi, işsizlik oranlarının artması, yatırımcıların, yatırım projelerini askıya alması vb. gibi olumsuzluklar tüm dünyada ekonomik alanda bir durgunluğun ve kriz durumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Deloitte, 2020). Ülkemiz de dahil olmak üzere birçok ülkede ekonomiye yönelik var olan olumlu beklentiler Covid süreci ile birlikte yerle yeksan olmuştur.

Covid salgınının tüm dünyaya yayılmasıyla birlikte dünya çapında yaklaşık 114 milyon insan hastalığa yakalanmış ve yaklaşık 2,5 milyon kişi hayatını kaybetmiştir (WHO, 2021). Hastalığın çok hızlı bir şekilde yayılması sonucunda ülkeler birtakım tedbir kararları almış, küçük ve büyük ölçekli birçok işletme faaliyetlerini durdurmuş ya da kapasitelerini yarıya indirmek zorunda kalmıştır (Karamustafa vd., 2021: 33). Covid-19 ile birlikte ortaya çıkan ekonomik krizin daha önce yaşanan krizlerden farklı karakteristik özelliklere sahip olması nedeniyle ekonomilerde ortaya çıkabilecek hasarın boyutlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir (Roy, 2020; Peterson ve Arun, 2020; Segal ve Gerstel, 2020; Lakuma and Sunday., 2020; Bartik vd., 2020; Verschuur vd., 2021). Turizm, ulaşım, gıda, kuaför, alışveriş merkezleri, restoran vb. gibi insan yoğunluğunun yaşanabileceği sektörlerin faaliyetleri kısmen ya da tamamen durdurulurken; diğer sektörlerin de faaliyetlerinde birtakım kısıtlamalara gidilmiştir (Gray, 2020). Covid-19'un olumsuz etkileri yalnızca arz üzerinde etkili olmamış aynı zamanda talebi de önemli düzeyde etkilemiş ve bu durum ekonomik krizin olumsuz etkisinin daha fazla artmasına neden olmuştur (Balcı ve Çetin, 2020). Ülkeler arz ve talepte yaşanan bu değişimlerin ekonomide ortaya çıkaracağı şok etkisini minimum düzeye indirebilmeye yönelik birtakım mali politikalar geliştirmişlerdir (Akçiğit ve Akgündüz, 2020).

İlk dönemlerde sağlık krizi olarak nitelendirilen Covid-19 salgınının çok hızlı bir şekilde ilerleyerek tüm dünyayı etkisi altına alması, küresel boyutta ekonomik krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Covid 19 sağlık alanındaki araştırmaların yanı sıra ekonomi alanında yapılan çalışmalara da konu edilmiştir. Salgın sürecinin ne kadar süreceğinin belirlenememesi, yaşanan krizin etkilerini asgari düzeye düşürmeye yönelik politikaların belirlenmesini zorlaştırmakta, geçmiş dönemlerde ortaya çıkan ekonomik kriz durumlarında uygulanan politikaların bu dönemde etkili olamayacağı birçok ekonomist tarafından ifade edilmektedir (Okur, 2020).

Covid-19 ile birlikte ortaya çıkan iktisadi problemlerin doğrudan etkilediği alanlardan biri de KOBİ'lerdir. Covid-19 tedbirleri kapsamında iş yerlerinin faaliyetlerinin durdurulması ve tedarik zincirinde yaşanan aksamalar KOBİ'lerin büyük işletmelere oranla daha fazla etkilenmelerine neden olabilmektedir (Dai vd., 2021). KOBİ'lerin söz konusu kriz sürecinden daha az etkilenmelerine yönelik alınan kanuni tedbirlerin yanı sıra işletmelerin görüşlerinin ve beklentilerinin belirlenmesi de büyük önem arz etmektedir. Covid-19 sürecinin etkisinin yanı sıra 24 Ocak 2020 tarihinde meydana gelen 6,8 büyüklüğündeki deprem sonucunda Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren birçok iş yeri zarar görmüş, bu durum salgının ortaya çıkardığı ekonomik krizin Elazığ ve Malatya illerinde diğer illere oranla daha fazla hissedilmesine neden olmuştur. Bu çalışmada da Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin Covid-19 ve 24 Ocak depremleri sonucunda ortaya çıkan ekonomik krizden etkilenme düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla KOBİ'lerin Covid-19 ve 24 Ocak depreminden etkilenme düzeyleri, yıllık cirolarında yaşanan değişim oranları, destek paketlerinden yararlanma durumları ve yeterliliğine ilişkin görüşleri, geleceğe yönelik planlamaları ve kriz yönetim becerileri belirlenmiştir. Covid-19 pandemisinin KOBİ'ler üzerindeki etkisi literatürde birçok araştırmanın konusunu oluşturmuştur.

Cinel (2021), Covid-19 pandemi sürecinin Türkiye'deki KOBİ'ler üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmada Ankara'daki KOBİ'lerin %52,2'sinin hizmet, %28,3'ünün üretim/imalat ve %19,6'sının da ticaret/perakende alanında faaliyet gösterdiği; işletmelerin %47,9'unun Covid-19 pandemiden etkilendiği, %6,3'ünün de etkilenmediğini tespit etmiştir. Araştırmada Ankara'da faaliyet gösteren işletmelerin Covid-19

pandemi sürecinden yüksek oranda etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yeldan vd. (2020) Covid-19 sürecinde ortaya çıkan iç ve dış ekonomik gelişmelerin Türk ekonomisi üzerindeki etkilerini belirledikleri araştırmalarında; pandemi sürecinde yaşanan ekonomik küçülmenin beklenenden daha yüksek düzeyde gerçekleştiğini, sürecin ikinci çeyreğinde ortaya çıkan tam kapanmanın malî etkilerinin beklenenlerin altında gerçekleştiğini ve işletmelere yönelik sunulan destek paketlerinin, kısa vadede ekonomik küçülmeyi durdurmada yetersiz olduğunu belirlemişlerdir.

Temizkan vd. (2020) çalışmalarında Covid-19 pandemi sürecinin tüketici davranışları ve eğilimleri üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmada tüketicilerin salgının yayılmasını önlemeye yönelik alınan tedbirlerin etkisinin en fazla havayolu, turizm, restoran, konaklama ve kruvaziyer hizmetlerinde hissedildiği tespit edilmiştir. Eğri ve Doğaner (2019), Covid-19 pandemi sürecinde ortaya çıkan ekonomik krizi KOBİ'ler çerçevesinde değerlendirdikleri çalışmalarında pandemi sürecinin arz ve talep dengesinde değişiklikleri ortaya çıkardığı, bu değişimlerin ortaya çıkardığı durgunluğun KOBİ'ler üzerinde önemli düzeyde baskı oluşturduğunu belirlemişlerdir.

Çamlıca (2021) Covid-19 pandemi sürecinin, bilişim şirketlerinin stratejileri üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasında bilişim şirketlerinin pandemi sonucunda ortaya çıkan krize yönelik farkındalık düzeylerinin düşük olduğu, işletmelerin pandemi krizinden işletme büyüklüğüne bağlı olmaksızın hiç etkilenecekleri tespit edilmiştir. Pilikoğlu (2021) Covid-19 ve Endüstri 4.0'ın tedarik zinciri üzerindeki etkilerini belirlediği çalışmasında Covid-19 pandemi sürecinin lojistik sektörü üzerinde bölgesel, ulusal ve küresel boyutta etkilendiği, pandemi süreci ile birlikte tedarik zincirinde yaşanan yoğunluğu karşılama lojistik sektörünün yetersiz kaldığı, lojistik firmalarının otomatik üretim, robotik ve dağıtım sistemleri geliştirerek kullanmalarının kriz dönemlerinde yaşanabilecek aksaklıkların giderilmesinde etkili olabileceği belirlenmiştir.

Zhijie vd. (2021), Covid-19 salgını ve uluslararası petrol fiyatlarının Çin'de enerji, ekonomi ve çevre üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarında salgın sürecine bağlı olarak tüketici davranışlarında meydana gelen değişikliklerin ekonomik gerileme üzerinde etkili olan en önemli unsur olduğunu belirlemişlerdir. Keog-Brown vd. (2020) araştırmalarında Covid-

19, ilişkili davranış ve politikaların Birleşik Krallık ekonomisine etkisini araştırdıkları çalışmalarında Covid-19'un Birleşik Krallık ekonomisine benzeri görülmemiş ekonomik maliyetler getirme potansiyeline sahip olduğunu ancak okulların ve işyerlerinin kapanma süresinin ekonomik maliyeti belirlemede kilit önemde olduğunu; Birleşik Krallık hükümeti tarafından vaat edilen ilk ekonomik destek paketinin, Covid-19'u hafifletmenin maliyetleriyle orantılı olabileceği belirlenmiştir.

Jena vd. (2020) çalışmalarında Covid-19 pandemisinin büyük ekonomiler üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda cari yılın Nisan-Haziran çeyreğinde tüm ülkeler için tahmini GSYİH rakamlarının keskin düşüşler yaşadığını gösterdiği, ayrıca yıllıklandırılmış GSYİH büyümesinin çift haneli negatif büyüme oranlarına ulaşmasının beklendiği ve bu tür endişe verici beklentilerin, hükümetlerin acil kurtarma eylemlerini gerektirdiği belirlenmiştir. Hyman vd. (2021) çalışmalarında salgın hastalıkların ekonomi üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmada sonuç olarak Covid-19'un işsizlik ve GSYİH üzerinde büyük ölçüde etkili olduğu; oksijen maskesi, ventilatör, hastane kabini gibi hastane ekipmanı gibi ekipman üretimi yapan işletmelerin Covid-19 krizinden diğer işletmelere oranla daha düşük düzeyde etkilendiği belirlenmiştir. Narayanan vd. (2021) çalışmalarında Covid-19 sürecinde sunulan ücret sübvansiyonları, küçük işletme kredileri ve finans garanti planları gibi mali destek önlemlerinin ekonomi genelinde ve sektörel düzeyde nasıl bir etkiye sahip olduğunu belirlemişlerdir. Araştırma sonucunda Covid-19 salgınının üretim sektörü üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu, bu bağlamda sunulacak tüm mali teşviklerin salgın sürecinin olumsuz etkilerini hafifletmede ve işletmelerin varlıklarını sürdürmede etkili olacağı tespit edilmiştir.

Pham vd. (2021) çalışmalarında Covid-19'un turizm ve Avusturalya'nın ekonomisi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada Pandeminin turizm sektörünün ötesinde birçok endüstriyi ve meslek grubunu etkilediğini, turizmin canlanmasının diğer sektörler ve işgücü piyasasındaki meslek grupları için yayılma faydaları sunabileceğinden, hükümetten turizm konusunda güçlü destek talep ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Dev ve Sengupta (2021) çalışmalarında Covid-19 pandemisinin Hindistan ekonomisi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmada pandemi

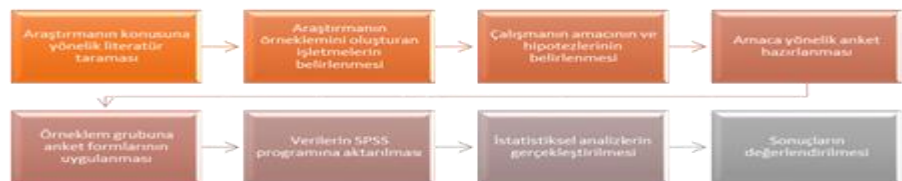
öncesinde de iyi durumda olmayan Hindistan ekonomisinin, pandemi süreci ile birlikte daha kötü olduğu; nüfusun yüksekliği, ekonomi ve finans sektörünün istikrarsızlığı, sokağa çıkma yasakları ve salgının yayılmasını önleyebilmek amacıyla alınan tedbirlerin Covid-19'un ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini daha da artırdığı; salgının ekonomi üzerindeki etkisinin, tahmin edilenden daha fazla olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Açıkgöz ve Günay (2020) çalışmalarında pandeminin kısa ve uzun vadeli küresel ekonomik etkilerinin olası ilk tepkilerini, hem dünya hem de Türkiye için açıklanan verilere göre maliyetlerini değerlendirerek sektörler üzerinden tartışmayı ve pandemi sonrası dünya için olası ekonomik ve politik senaryoları ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda araştırmacılar pandeminin ekonomik sonuçlarıyla ilgili güncel raporları ve tartışmaları özetlemiş ve bu kaynaklar doğrultusunda bazı çıkarımlar yapmışlardır. Araştırma sonucunda pandemi sürecinin çalışanlar, müşteriler, tedarik zincirleri ve finans piyasaları üzerinde ciddi olumsuz etkilerinin olduğu, bu durumun muhtemelen küresel bir ekonomik durgunluğa sebebiyet vereceği ve pandeminin sonunun belirsizliği nedeniyle, bu daralmanın hem süresinin hem de ölçeğinin tahmin edilemeyeceği belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca dünya ekonomisinin daralmadan toparlanması biraz zaman alacağı, pandeminin başta sağlık, güvenlik, ticaret, istihdam, tarım, imalat malları üretimi ve bilim politikaları olmak üzere dünyada ve siyasetinde kalıcı bir kaymaya yol açabileceği, bu durumun daha önce dünya üretimine hakim olmayan bazı ülkeler için büyük fırsat sunabileceğinden, hükümetlerin yeni dünya düzenini çok fazla gecikmeden ayarlamak için yeni stratejiler geliştirmelerinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın yöntemine ilişkin oluşturulan kavramsal model Şekil 3.1'de verilmiştir.

Şekil 1: Kavramsal model

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin Covid-19 ve 24 Ocak depremleri sonucunda ortaya çıkan ekonomik krizden etkilenme düzeylerinin ve bu süreçte KOBİ'lerin aldıkları tedbirlerin ve geliştirdikleri stratejilerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Hipotezleri

Covid-19 pandemisinin Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren KOBİ'ler üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada da belirlenen hipotezlerin doğruluğu istatistiksel analizler sonucunda denenmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda alternatif hipotezler kabul ya da reddedilmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H1: Covid-19 pandemisi işletmeler üzerinde önemli düzeyde etkili olmuştur.

H2: Covid-19 pandemisinin işletmeler üzerinde planlama yetersizliği, yöneticilerin yetersizliği, nakitle çalışma eğilimi... gibi bir ya da birden fazla sebep etkili olmuştur.

H3: Covid-19 pandemi sürecinde işletmelerin satışları ya da iş hacimleri azalmıştır.

H4: İşletmelerin pandemi sürecinde alt yapı ve teknolojik olanakları uzaktan çalışma için yeterlidir.

H5: İşletmelerin iş rutinleri pandemi sürecinde kriz yönetimine kaymıştır.

H6: İşletmeler pandemi sürecinde Covid-19 krizinin etkilerini azaltmaya yönelik mali önlemler almışlardır.

H7: İşletmeler Covid-19 pandemi sürecinde kısa çalışma ödeneğine başvurmuş ve kullanmışlardır.

H8: Pandemi sürecinde sunulan devlet destekleri işletmelerin kapanmamasında etkili olmuştur.

H9: İşletmeler pandemi sürecinde devlet desteklerini yeterli bulmuşlardır.

H10: İşletmeler Covid-19 pandemi süreci sonrasında mevcut planlarında değişiklik yapmıştır.

H11: İşletmeler Covid-19 pandemi sürecinde satışların düşmesi, maliyetlerin artması, kalitenin düşmesi... vb. gibi sorunlarla karşılaşmıştır.

2.3. Örneklem Grubunun Belirlenmesi

Çalışmanın evreni Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren KOBİ'ler oluşturmaktadır. Evrenin çok geniş olması zaman kısıtı açısından tüm işletmelere ulaşmayı imkansız hale getirmektedir. Bu nedenle evren içerisinde gönüllülük esasına bağlı olarak araştırmaya katılan işletmeler örneklem grubuna dahil edilmiştir. Bu bağlamda organize sanayi bölgeleri ve kent merkezlerinde faaliyet gösteren toplam 131 KOBİ örneklem grubunu oluşturmuştur.

2.4. Anket Formunun Hazırlanması

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak kullanılan anket formu hazırlanırken, konuya ilişkin literatür taranarak benzer çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları değerlendirilmiş ve araştırmanın amacına uygun sorulara yer verilerek anket formu oluşturulmuştur (TÜSİAD, 2021; Hyman vd, 2021; Narayan vd., 2021; Pham vd., 2021; Pilikoğlu 2021). Anket formunun geçerlik ve güvenilirlik düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Cronbach alpha ve KMO Bartlett testleri gerçekleştirilmiş ve bu değerler sırasıyla 0,836 ve 1196,34 olarak belirlenmiştir. Durmuş vd. (2013: 89) 0,70 ve üzerindeki değerlerin, ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik değerlerinin yeterli düzeyde olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda araştırmada kullanılan anket formunun geçerlik ve güvenilirlik açısından yeterli koşullara sahip olduğu söylenebilir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ölçme aracından elde edilen veriler analiz edilerek elde edilen bulgular tablolaştırılarak yorumlanmış ve istatistiksel açıdan hipotezlerin doğruluğunun ispatlanıp ispatlanmadığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. İşletmelerin Genel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında görüşleri alınan işletmelerin faaliyet süresi, çalışan sayısı, yıllık cirosu... gibi genel özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya katılan işletmelerin genel özelliklerine ilişkin bulgular

İşletmenin Özellikleri	n	%
İşletmeniz faaliyetlerini kaç yıldır sürdürmektedir?		
0-2 yıl	34	26,0
2-10 yıl	56	42,7
10 yıl ve üzeri	41	31,3
TOPLAM	131	100,0
İşletmenizde kaç kişi çalışmaktadır?		
1-9 kişi	56	42,7
10-49 kişi	49	37,4
49 veya üstü	26	19,8
TOPLAM	131	100,0
İşletmeniz hangi sektörde faaliyet göstermektedir?		
İnşaat	23	17,6
Gıda ve içecek	17	13,0
Tekstil ve hazır giyim	8	6,1
Makine ve teçhizat	24	18,3
Medya, iletişim ve reklam	6	4,6
Turizm	7	5,3
Otomotiv ve yan sanayi	24	18,3
Bilişim ve teknoloji	7	5,3
Hukuk	4	3,1
Bankacılık, finans ve sigortacılık	4	3,1
Tarım ve hayvancılık	25	19,1
Dayanıklı tüketim malları	12	9,2
Sağlık	4	3,1
Enerji	6	4,6
Kimya	9	6,9
Eğitim	5	3,8
Ulaştırma, taşıma ve lojistik	14	10,7
İşletmenizi nasıl tanımlarsınız?		
Şahıs şirketi	69	52,7
Aile şirketi	28	21,4
Çok ortaklı	34	26,0
TOPLAM	131	100,0
İşletmenizin yıllık cirosu hangi aralıktadır?		
0-100.000 TL	20	15,3
100.001-1.000.000 TL	48	36,6
1.000.001-25.000.000 TL	48	36,6
25.000.001 TL ve üzeri	15	11,5
TOPLAM	131	100,0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin en fazla tarım ve hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren, şahıs şirketleri oldukları ve büyük çoğunluğunun yıllık cirolarının 100.000-25.000.000 TL arasında değiştiği belirlenmiştir. İşletmelerin Covid-19'dan etkilenme düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Araştırmaya katılan KOBİ'lerin Covid-19 pandemisinden etkilenme düzeylerine ilişkin bulgular

Covid-19 işletmenizi etkiledi mi?	n	%
Hiç etkilemedi	9	6,9
Etkilemedi	17	13,0
Kısmen etkiledi	15	11,5
Etkiledi	40	30,5
Büyük ölçüde etkiledi	50	38,2
TOPLAM	131	100,0

Tablo 2 incelendiğinde işletmelerin %38,2'si'nin Covid-19'dan büyük ölçüde etkilendiklerini, %6,9'unun da hiç etkilenediklerini ifade ettikleri görülmektedir. Kobilerin faaliyet süresi, çalışan sayısı, işletme türü ve yıllık cirolarına bağlı olarak Covid-19 pandemisinden etkilenme düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Araştırmaya katılan KOBİ'lerin faaliyet süresi, çalışan sayısı, işletme türü ve yıllık cirolarına göre Covid-19 pandemisinden etkilenme düzeyleri

Ölçeğin Alt Boyutları	Covid-19'dan etkilenme	n	X	s.s	ANOVA TESTİ							Farklılık olan gruplar
					Var. Kay.	Kar. Top.	sd	Kar. Ort.	F.	P		
Faaliyet süresi	0-2 yıl (a)	34	4,05	1,12	Garası	10,647	2	5,32	3,328	,039*	a-c	
	2-10 yıl (b)	56	3,76	1,30	G.İçİ	204,743	128					
	10 yıl ve üzeri (c)	41	3,31	1,31	Toplam	215,389	130					
	Toplam	131	3,70	1,28								
Çalışan sayısı	1-9 kişi	56	3,76	1,37	Garası	3,416	2	1,70	1,064	,348		
	10-49 kişi	49	3,97	1,16	G.İçİ	205,423	128					
	49 veya üstü	26	3,53	1,20	Toplam	208,840	130					
	Toplam	131	3,80	1,26								
İşletme Türü	Şahıs Şirketi (a)	69	4,13	1,16	Garası	34,167	2	17,08	12,519	,000*	a-c, b-c	
	Aile şirketi (b)	28	4,03	,88	G.İçİ	174,673	128					
	Çok ortaklı (c)	34	2,94	1,36	Toplam	208,840	130					
	TOPLAM	131	4,72	,32								
Yıllık Ciro	0-100.000 TL (a)	20	4,15	1,26	Garası	17,398	2	5,799	3,847	,011*	a-c, a-d, b-c, b-d	
	100.001 - 1.000.000 TL (b)	48	4,14	1,16	G.İçİ	191,442	128					
	1.000.001- 25.000.000 TL (c)	48	3,47	1,23	Toplam	208,840	130					
	25.000.001 TL ve üzeri (d)	15	3,26	1,33								
	TOPLAM	131	3,80	1,26								

Tablo 3'teki bulgulara göre, katılımcı işletmelerin Covid-19'dan etkilenme düzeylerine ilişkin görüşlerinin faaliyet süreleri, işletme türü ve

yıllık ciro değişkenlerine bağlı olarak istatistiksel düzeyde farklılık gösterdiği; Covid-19'dan etkilenme düzeylerine ilişkin görüşlerinin çalışan sayısına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

İşletmelerin faaliyet alanlarına göre Covid-19 sürecinden etkilenme düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Araştırmaya katılan KOBİ'lerin faaliyet alanlarına göre Covid-19 pandemisinden etkilenme düzeyleri

İşletmeniz hangi sektörde faaliyet göstermektedir?	Covid-19 Pandemi Sürecinden Etkilenme Düzeyi											
	Hiç etkilenmedi		Etkilenmedi		Kısmen Etkiledi		Etkiledi		Büyük Ölçüde Etkiledi		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İnşaat	5	21,7	2	8,7	5	21,7	6	26,2	5	21,7	23	100,0
Gıda ve içecek	0	0,0	0	0,0	2	11,7	7	41,2	8	47,1	17	100,0
Tekstil ve hazır giyim	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	25,0	6	75,0	8	100,0
Makine ve teçhizat	2	8,3	0	0,0	3	12,5	13	54,2	6	25,0	24	100,0
Medya	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	16,6	5	83,4	6	100,0
Turizm	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	7	100,0	7	100,0
Otomotiv ve yan sanayi	3	12,5	2	8,3	7	29,2	8	33,3	4	16,7	24	100,0
Bilişim ve teknoloji	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	14,3	6	85,7	7	100,0
Hukuk	2	50,0	0	0,0	1	25,0	0	0,0	1	25,0	4	100,0
Bankacılık, finans ve sigortacılık	0	0,0	2	50,0	0	0,0	2	50,0	0	0,0	4	100,0
Tarım ve hayvancılık	3	12,0	3	12,0	4	16,0	12	48,0	3	12,0	25	100,0
Dayanıklı tüketim malları	2	16,7	2	16,7	2	16,7	4	33,2	2	16,7	12	100,0
Sağlık	2	50,0	2	50,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	4	100,0
Enerji	0	0,0	5	83,3	0	0,0	1	16,7	0	0,0	6	100,0
Kimya	0	0,0	5	55,5	1	11,1	2	22,3	1	11,1	9	100,0
Eğitim	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	5	100,0	5	100,0
Ulaştırma, taşımacılık ve lojistik	2	14,3	2	14,3	4	28,6	5	35,7	1	7,1	14	100,0

Tablo 4 incelendiğinde Covid-19 pandemisinden en fazla etkilenen sektörlerin eğitim ve turizm sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin olduğu belirlenirken, en az ulaştırma, taşımacılık ve lojistik, kimya, tarım ve hayvancılık ve hukuk alanındaki işletmelerin olduğu; bankacılık, finans ve sigortacılık, sağlık ve enerji sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ise hiç etkilenmedikleri belirlenmiştir.

KOBİ'lerin Covid-19'dan en fazla etkilenme sebeplerine ilişkin bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Araştırmaya katılan KOBİ'lerin Covid-19 pandemisinden etkilenme

Covid-19 işletmenizi etkileme sebebi aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri olabilir?	n	%
Planlama yetersizliği	68	51,9
Yöneticilerin yetersizliği	22	16,8
Nakitle çalışma eğilimi	24	18,3
Teknolojik yetersizlik	22	16,8
Yasal değişiklikler	82	62,6
Harcamaların ve tüketimin kısılması	72	55,0
Özkaynak yetersizliği	42	32,1
Çevre analizi yetersizliği	29	22,1
Kredi faiz oranlarının artması	46	35,1
Döviz borcunun fazla olması	23	17,6
İhracatın düşmesi	36	27,5

Tablo 5 incelendiğinde KOBİ'lerin en fazla yasal değişiklikler nedeni ile etkilendiklerini ifade ederken en az teknolojik yetersizlik ve yöneticilerin yetersizliğinden etkilendiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Covid-19 pandemi sürecinde işletmelerin satışları ve iş hacimlerinde meydana gelen değişimlere yönelik bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 6: Araştırmaya katılan işletmelerin satış ve iş hacimlerinde meydana gelen değişimlere ilişkin bulgular

Covid-19 süreci işletmenizin satışlarını ya da iş hacmini nasıl etkiledi?	n	%
Cirom %50'den fazla azaldı	40	30,5
Cirom % 25-50 arasında azaldı	34	26,0
Cirom %0-25 arasında azaldı	24	18,3
Cirom değişmedi	24	18,3
Cirom arttı	9	6,9
TOPLAM	131	100,0

Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin %30,5'inin cirosunun %50'den fazla azaldığını ifade ettikleri görülürken, %6,9'unun da cirolarının arttığı tespit edilmiştir. İşletmelerin faaliyet süresi, çalışan sayısı, işletme türü ve yıllık cirolarına bağlı olarak pandemi sürecinde satışlarında veya iş hacimlerinde yaşanan değişimlere ilişkin bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Araştırmaya katılan KOBİ'lerin faaliyet süresi, çalışan sayısı, işletme türü ve yıllık cirolarına göre satışlarında veya iş hacimlerinde yaşanan değişimlere ilişkin bulgular

Ölçeğin Alt Boyutları	ANOVA TESTİ							Farklılık olan gruplar			
	n	X	ss	Var. Kay.	Kar. Top.	sd	Kar. Ort.		F.	p	
Faaliyet süresi	0-2 yıl (a)	34	2,17	1,38	G.arası	5,884	2	2,942	1,806	,169	
	2-10 yıl (b)	56	2,41	1,20	G.içi	208,54	128				
	10 yıl ve üzeri (c)	41	2,73	1,28	Toplam	214,42	130				
	Toplam	131	2,45	1,28							
Çalışan sayısı	1-9 kişi	56	2,46	1,36	G.arası	2,552	2	1,276	,771	,465	
	10-49 kişi	49	2,30	1,26	G.içi	211,87	128				
	49 veya üstü	26	2,69	1,15	Toplam	214,42	130				
	Toplam	131	2,45	1,28							
İşletme Türü	Şahıs Şirketi (a)	69	1,97	1,20	G.arası	47,286	2	23,643	18,106	,000*	a-c, b-c
	Aile şirketi (b)	28	2,46	,92	G.içi	167,14	128				
	Çok ortaklı (c)	34	3,41	1,18	Toplam	214,42	130				
	TOPLAM	131	2,45	1,28							
Yıllık Ciro	0-100.000 TL (a)	20	1,95	1,27	G.arası	22,332	2	7,444	4,921	,003*	a-c, b-c
	100.001-1.000.000 TL (b)	48	2,10	1,27	G.içi	192,09	128				
	1.000.001-25.000.000 TL (c)	48	2,83	1,17	Toplam	214,42	130				
	25.000.001 TL ve üzeri (d)	15	3,00	1,19							
TOPLAM	131	2,45	1,28								

Tablo 7'deki bulgulara göre, katılımcı işletmelerin satışlarında veya iş hacimlerinde meydana gelen değişimlere ilişkin görüşlerinin işletme türü ve yıllık ciro değişkenlerine bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülürken, iş hacimlerinde meydana gelen değişimlere ilişkin görüşleri ile faaliyet süresi ve çalışan sayısı değişkenleri arasında anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmemiştir. İşletmelerin pandemi sürecinde alt yapı ve teknolojik donanımlarının uzaktan çalışmaya elverişli olma durumlarına ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Araştırmaya katılan işletmelerin alt yapı ve teknolojik olanaklarının uzaktan çalışmak için elverişli olma durumlarına yönelik bulgular

İşletmenizin alt yapı ve teknolojik olanakları uzaktan çalışma için yeterli midir?	n	%
Evet	26	19,8
Kısmen	41	31,3
Hayır	64	48,9
TOPLAM	131	100,0

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin %19,8'inin alt yapı ve teknolojik olanaklarının uzaktan çalışma için yeterli olduğu; %31,3'ünün kısmen yeterli olduğu ve %48,9'unun da yeterli olmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Covid-19 pandemi sürecinin KOBİ'lerin mevcut iş rutinlerine yönelik bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Araştırmaya katılan işletmelerin mevcut iş rutinlerine yönelik bulgular

Şu anki günlük iş rutininizi nasıl tanımlarsınız?	n	%
İşletme normal rutinde devam ediyor	36	27,5
İşler biraz normal rutinden kriz yönetimine kaydı	28	21,4
İşler çoğunlukla kriz yönetimine kaydı	42	32,1
İşletme faaliyetleri durdu	25	19,1
TOPLAM	131	100,0

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin %32,1'inin işlerinin çoğunlukla kriz yönetimine kaydığı, %19,1'inin de işletmelerinin faaliyetlerinin durduğu görülmektedir. KOBİ'lerin Covid-19 krizinin etkilerini almaya yönelik aldıkları mali önlemlere ilişkin bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Araştırmaya katılan işletmelerin Covid-19 krizinin etkilerini azaltmaya yönelik aldıkları mali önlemlere ilişkin bulgular

Covid-19 krizinin etkilerini azaltmaya yönelik hangi mali önlemleri aldınız?	n	%
Girdi maliyetlerini azalttık	34	26,0
Yeni borç aldık veya borçları yapılandırdık	30	22,9
Personel maliyetlerini azalttık	41	31,3
Yatırım ve büyüme planlarını erteledik	26	19,8
TOPLAM	131	100,0

Tablo 10 incelendiğinde Covid-19 krizinin etkilerini azaltmaya yönelik araştırmaya katılan işletmelerin %31,3'ünün personel maliyetlerini azalttıkları, %19,8'inin de yatırım ve büyüme planlarını erteledikleri

görülmektedir. İşletmelerin kısa çalışma ödeneği kullanma durumlarına ilişkin bulgular Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: Araştırmaya katılan işletmelerin kısa çalışma ödeneğine başvurma durumlarına ilişkin bulgular

Kısa çalışma ödeneği desteğine başvurduğunuz mu?	n	%
Evet, başvurduk ve reddedildik	21	16,0
Hayır, çünkü ihtiyaçlarımızı karşılamıyor	10	7,6
Hayır, çünkü firmamız yeterlilik koşullarını sağlamıyor	33	25,2
Hayır, çünkü bilginiz olmadı	11	8,4
Evet, başvurduk ve kullandık	56	42,7
TOPLAM	131	100,0

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların %42,7'sinin kısa çalışma ödeneğine başvurdukları ve kullandıkları, %7,6'sının da ihtiyaçlarını karşılamadığından dolayı kısa çalışma ödeneğine başvurmadıkları görülmektedir. Devlet desteklerinin işletmelerin varlığını sürdürebilmeleri üzerindeki etkilerine ilişkin bulgular Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12: Araştırmaya katılan işletmelerin varlığını devam ettirebilmelerinde devlet desteklerinin etkisine ilişkin bulgular

Covid-19 sürecinde verilen devlet destekleri olmasaydı işyerimi kapatmak durumunda kalırdım	n	%
Evet	26	19,8
Kısmen	19	14,5
Hayır	86	65,6
TOPLAM	131	100,0

Tablo 12 incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin %65,6'sının devlet desteklerinin işletmenin faaliyetlerini sürdürmesinde etkili olmadığını, %14,5'inin de devlet desteklerinin işletmelerin varlığını sürdürebilmelerinde kısmen etkili olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. İşletmelerin devlet desteklerinin yeterliliğine ilişkin bulgular Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13: Araştırmaya katılan işletmelerin devlet desteklerini yeterli bulma düzeylerine yönelik bulgular

Covid-19 sürecinde verilen devlet desteklerini yeterli buluyor musunuz?	n	%
Evet	52	39,7
Kısmen	63	48,1
Hayır	16	12,2
TOPLAM	131	100,0

Tablo 13 incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin %48,1'inin devlet desteklerinin kısmen yeterli bulduğu, %39,7'sinin yeterli bulduğu ve %12,2'sinin de yeterli bulmadığı görülmektedir.

İşletmelerin Covid-19 pandemi süreci sonrasına yönelik planlarına ilişkin bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: Araştırmaya katılan işletmelerin Covid-19 pandemi süreci sonrasına yönelik planlarına ilişkin bulgular

Covid-19 sonrasına ilişkin planlamalarınız arasında aşağıdakilerden hangisi/hangileri bulunmaktadır?	n	%
Küçülmek	9	6,9
Büyümek	9	6,9
Politikamız değişmeyecek	22	16,8
Pazarlamaya ağırlık verme	17	13,0
Yatırımlara temkinli yaklaşma	30	22,9
Eğitime daha fazla önem verme	6	4,6
Ortaklık kurma	12	9,2
Yurtdışı pazarlara ağırlık verme	15	11,5
Yeni pazarlara yönelme	11	8,4
TOPLAM	131	100,0

Tablo 14 incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin %22,9'unun Covid-19 pandemi süreci sonrasında yatırımlara daha temkinli yaklaşacakları, %4,6'sının da eğitime daha fazla önem vereceklerini ifade ettikleri görülmektedir. İşletmelerin Covid-19 pandemi sürecinde en çok etkilendikleri unsurlara ilişkin bulgular Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15: Araştırmaya katılan işletmelerin Covid-19 pandemi sürecinde en fazla etkilendikleri durumlara ilişkin bulgular

Covid-19 krizinin en çok hangi etkisini yaşadınız?	n	%
Satışlar düştü	76	58,0
Maliyetler arttı	104	79,4
Kalite düştü	19	14,5
Borç vadeleri uzadı	63	48,1
Üretim azaldı	38	29,0
Kâr azaldı	71	54,2

Tablo 15 incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin %79,4'ünün maliyetlerin artmasından, %14,5'inin de kalitenin düşmesinden en fazla etkilendiklerini ifade ettikleri görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Küresel boyutta hızlı bir şekilde yayılan Covid-19 salgını, tüm dünyayı etkisi altına almış ve eğitim, üretim, ekonomi... gibi hayatın birçok

alanında faaliyetlerin durmasına veya yavaşlamasına neden olmuştur. Bu durum, benzeri daha önce görülmeyen ve tüm dünyayı etkisi altına alan bir ekonomik krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Pandeminin piyasalarda ortaya çıkardığı şok etkisinden küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu nedenle Covid-19 sonrası dönemde hızlı bir şekilde toparlanabilmeleri ve etkili stratejiler belirleyebilmeleri açısından KOBİ'lerin Covid-19 salgınından etkilenme düzeylerinin ve bu etkileri azaltmaya yönelik stratejilerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar oldukça önemlidir. Bu çalışmada da Elazığ ve Malatya illerinde faaliyetlerini sürdüren KOBİ'lerin Covid-19 sürecinden etkilenme düzeyleri ve bu etkileri azaltmaya yönelik izledikleri stratejiler belirlenmiştir. Bu bağlamda Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren toplam 131 KOBİ'ye anket formu uygulanmış ve elde edilen verilere bağlı olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun sektörlerinde deneyimli, mikro ve küçük ölçekli şahıs işletmeleri olduğu, büyük bir bölümünün yıllık cirolarının 1.000.000-25.000.000 TL arasında olduğu belirlenmiştir. Elazığ ve Malatya'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin genellikle mikro ve küçük ölçekli şahıs işletmeleri olduğu söylenebilir. Elazığ ve Malatya illerinde sanayinin gelişmemesi, karasal iklime sahip olması, engebeli bir arazi yapısına sahip olması nedeniyle tarım alanlarının kısıtlı olması ve göç veren iller olması bu illere büyük yatırımların yapılmasını kısıtlamaktadır. Özellikle 24 Ocak 2019 yılında meydana gelen 6.8'lik depremin etkisiyle hızlı göçün yaşanmasıyla birlikte söz konusu şehirlerden artan göç hızlanmış, pandeminin etkisiyle birlikte söz konusu illerin depremin ortaya çıkardığı olumsuz durumu atlatmadan yeni bir krizle karşılaşmalarına neden olmuştur. Covid-19 süreci ile ortaya çıkan ekonomik krizlerle birlikte büyük çaplı işletmeler Elazığ ve Malatya illerindeki faaliyetlerini durdurmuş ya da işletmelerini kapatmışlardır. Bu bağlamda Elazığ ve Malatya illerinin yaşadıkları ekonomik sıkıntılarda Covid-19'un yanı sıra aynı zamanda 24 Ocak depreminin de etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmada KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun Covid-19 pandemisinden etkilendikleri, çok düşük bir oranının etkilenmedikleri belirlenmiştir. İşletmelerin faaliyet sürelerine Covid-19 pandemisinden etkilenme düzeylerine bakıldığında deneyimli işletmelerin Covid-19 pandemisinden etkilenme düzeylerinin yeni kurulan işletmelere oranla daha

düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde çok ortaklı şirketlerin şahıs ve aile şirketlerine; yıllık cirosu yüksek olan işletmelerin de yıllık cirosu düşük olan işletmelere oranla Covid-19 krizinden daha düşük düzeyde etkilendikleri belirlenmiştir. Çamlıca (2021), Covid-19'un bilişim şirketlerinin stratejileri üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasında Ankara Teknopark yerleşkelerinde bulunan bilişim teknolojisi sektöründe faaliyet gösteren 34 firmaya anket uygulamıştır. Araştırmada bilişim şirketlerinin büyük bir bölümünün Covid-19 krizinden etkilenmediği belirlenmiştir. Araştırmada bilişim sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin teknolojik yapılarının uzaktan çalışmaya elverişli olmasının, işletmelerin etkilenmemesini sağladığı ifade edilmiştir. Araştırmada ulaşılan bu bulgu bu çalışmada ulaşılan bulguyla farklılık göstermektedir. KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri sektörlerin ve teknolojik olanaklarının uzaktan çalışmaya elverişli olmasının bu farklılığın ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Zhijie vd. (2021), Covid-19 salgını ve uluslararası petrol fiyatlarının Çin'de enerji, ekonomi ve çevre üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarında salgın sürecine bağlı olarak tüketici davranışlarında meydana gelen değişikliklerin ekonomik gerileme üzerinde etkili olduğunu ve bu bağlamda ticari sektörlerin büyük bir bölümünün gelirlerinde bir gerileme yaşandığını belirlemiştir. Cinel (2021) Ankara'da faaliyet gösteren 49 KOBİ'nin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasında KOBİ'lerin büyük bölümünün pandemi sürecinden etkilendiğini tespit etmiştir. Bu bağlamda bu çalışmada ulaşılan bulguların literatürde yer alan çalışmaların bulgularıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada tekstil ve hazır giyim, turizm, bilişim ve teknoloji ve eğitim sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler Covid-19 krizinden en fazla etkilenen sektörleri oluştururken; bankacılık, finans ve sigortacılık, kimya, enerji, sağlık, bankacılık, finans ve sigortacılık, ulaştırma-taşımacılık ve lojistik sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'ler ise Covid-19 krizinden en az etkilenen sektörleri oluşturmuştur. Covid-19 önlemleri kapsamında bazı sektörlerin faaliyetleri durdurulmuş ya da dönüşümlü çalışma uygulamasına geçilerek üretim yavaşlamıştır. Bazı sektörlerde de toplumsal ihtiyaçların kesintiye uğramaması için faaliyetleri kesintiye uğramamıştır. Bu durum sektörlerin Covid-19 pandemisinden farklı düzeylerde etkilenmelerinde etkili olmuştur. Eğri ve Doğaner (2019), Covid-19 pandemi sürecinde ortaya çıkan ekonomik krizi KOBİ'ler çerçevesinde değerlendirdikleri çalışmalarında

pandemi sürecinin arz ve talep dengesinde değişiklikleri ortaya çıkardığı, bu değişimlerin ortaya çıkardığı durgunluğun KOBİ'ler üzerinde önemli düzeyde baskı oluşturduğu, KOBİ'lerin bu durgunluk ve baskılardan sektörel farklılıklara göre farklı düzeylerde etkilendiklerini belirlemişlerdir. Balcı ve Çetin (2020) Covid-19 salgının Türkiye ekonomisinde istihdam ve çalışma yaşamı üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarında iletişim, sağlık, savunma, eğitim, sosyal hizmetler ve kamu yönetimi gibi sektörlerin Covid-19 krizinden düşük düzeyde; sigortacılık ve bankacılık alanlarında orta düzeyde ve ticaret, imalat sanayi, konaklama, gıda ve içecek gibi istihdam düzeyleri yüksek olan sektörlerde de yüksek düzeyde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmada ulaşılan bu bulgunun literatürde yer alan çalışmaların bulgularıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada Covid-19 sürecinde işletmelerin en fazla yasal değişiklikler, harcamaların ve tüketimin kısılması, planlama yetersizliği ve kredi faiz oranlarının artması gibi nedenlerden daha fazla etkilendiklerini; teknolojik yetersizlik ve yönetici yetersizliğinin de Covid-19'dan etkilenmelerinde en az etkili olan unsurlar olduğunu ifade etmişlerdir. Covid-19 pandemi sürecinde salgının yayılmasının önlenmesi amacıyla sokağa çıkma yasağı, kısa ve dönüşümlü çalışma uygulamaları, seyahat yasağı gibi birtakım tedbirler tüketicilerin harcama ve tüketim alışkanlıklarını değiştirmiştir. Değişikliklerle mücadele planlamasının yapılmamasının ya da yetersiz olmasının KOBİ'lerin Covid-19 krizinden yüksek düzeyde etkilenmelerine neden olduğu düşünülmektedir. Balcı ve Çetin (2020) çalışmalarında Covid-19'un yayılmasını önleyebilmek amacıyla alınan tedbirlerin harcama ve tüketim alışkanlıklarını değiştirdiğini ve işletmelerin pandemi süreciyle mücadelede etkili stratejiler geliştirememelerinin krizden daha fazla etkilenmelerine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Dev ve Sengupta (2021) çalışmalarında Covid-19 pandemisinin Hindistan ekonomisi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmada pandemi öncesinde de iyi durumda olmayan Hindistan ekonomisinin, pandemi süreci ile birlikte daha kötü olduğu; nüfusun yüksekliği, ekonomi ve finans sektörünün istikrarsızlığı, sokağa çıkma yasakları ve salgının yayılmasını önleyebilmek amacıyla alınan tedbirlerin Covid-19'un ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini daha da artırdığı; salgının ekonomi üzerindeki etkisinin, tahmin edilenden daha fazla olacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda araştırmada ulaşılan bu bulgunun

literatürde yer alan çalışmalarda ulaşılan bulgularla uyumlu olduğu söylenebilir.

Elazığ ve Malatya’da faaliyet gösteren KOBİ’lerin büyük bir bölümünün cirolarının büyük ölçüde azaldığı; çok az bir bölümünün cirolarında artış görüldüğü; çok ortaklı işletmelerin, şahıs ve aile şirketlerine oranla ciro kayıplarının daha düşük düzeyde olduğu, benzer şekilde yıllık cirolarındaki artışa bağlı olarak ciro kayıplarının daha düşük düzeyde gerçekleştiği; işletmelerin büyük bir bölümünün işlerinin kriz yönetimine kaydığı veya faaliyetlerinin durduğu ve işletmelerin büyük bir bölümünün alt yapı ve teknolojik olanaklarının uzaktan çalışmak için yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Covid-19 sürecinde maliyetlerin artması, satışların düşmesi, kârın azalması ve borç vadelerinin uzamasının işletmelerin bu süreçte en fazla etkilendikleri unsurları oluşturmuştur. Araştırmada ayrıca KOBİ’lerin Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren KOBİ’lerin mikro ve küçük ölçekli işletmeler olmalarının bu bulgu üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Cinel (2021) de çalışmasında Ankara’da faaliyet gösteren KOBİ’lerin büyük bir bölümünün cirolarının önemli düzeyde azaldığını belirlemiştir. Balcı ve Çetin (2020) de çalışmalarında Covid-19 tedbirlerinin sosyal hayatı durağanlaştırdığını, Covid-19 nedeniyle toplumun gelirlerinde yaşanan düşüslere bağlı olarak talebin azaldığını ve bu durumun KOBİ’lerin cirolarında büyük ölçüde azalma meydana getirdiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmada elde edilen bu bulgunun literatürde yer alan çalışmalarda ulaşılan bulgularla uyumlu olduğu söylenebilir.

KOBİ’ler Covid-19’un ortaya çıkardığı ekonomik krizin etkisini azaltmak için büyük bir bölümünün personel maliyetlerini ve girdi maliyetlerini azaltmışlardır. Hyman vd. (2021) çalışmalarında Covid-19 salgın sürecinin ortaya çıkardığı ekonomik krizin küresel boyutta hemen hemen tüm sektörleri olumsuz yönde etkilediğini, işletmelerin söz konusu krizin etkilerini azaltabilmek amacıyla personel maliyetlerini azalttıklarını ve mevcut borçlarını yapılandırdıklarını ifade etmişlerdir. Dev ve Sengupta (2020), Covid-19 pandemisinin kötü olan Hindistan ekonomisinin daha kötüye gitmesine neden olduğunu, işletmelerin krizden büyük oranda etkilendiklerini ve personel sayısını azaltarak krizin etkilerini azaltmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Narayanan vd. (2021) çalışmalarında Covid-19 krizinin küresel boyutta bir finansal krizin ortaya çıkmasına ve insanların

işlerini kaybetmelerine neden olarak işsizliğin artmasına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmada ulaşılan bu bulgunun literatürde yer alan çalışmaların bulgularıyla uyumlu olduğu söylenebilir.

KOBİ'lerin ekonomik krizden etkilenme düzeylerinin azaltılması amacıyla devlet tarafından sunulan kısa çalışma ödeneğine işletmelerin büyük bir bölümü başvurmuş ve kullandıkları ve devletin işletmelere yönelik sunduğu bu desteği yeterli bulmuşlardır. KOBİ'lerin pandemi sonrasında mevcut politikalarını uygulamaya devam edecekleri ancak yatırımlara daha temkinli davranacakları araştırmada ulaşılan bir diğer önemli sonuçtur. Çamlıca (2021) çalışmasında bilişim şirketlerinin büyük bir bölümünün kısa çalışma ödeneği ve kredi desteklerine başvurarak kullandığını belirlemiştir. Bu bağlamda araştırmada ulaşılan bu bulgunun literatürde yer alan çalışmalarda ulaşılan bulgularla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada sonuç olarak Elazığ ve Malatya'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin Covid-19 pandemi sürecinin yarattığı krizden önemli ölçüde etkilendikleri, büyük ölçüde ciro kayıpları yaşadıkları, kısa çalışma ödeneği ve kredi desteklerinin yeterli olduğu ve bu desteklerden yararlandıkları ve Covid-19 tedbirleri kapsamında alınan tedbirlerin satışların düşmesi, maliyetlerin artması, kârın azalması ve borç vadelerinin uzaması gibi nedenlere bağlı olarak olumsuz yönde etkilendikleri belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

ACAR, Y. (2020). Yeni koronavirüs (COVID-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi, Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(1), 7-21.

AÇIKGÖZ, Ö., GÜNAY, A. (2020). The early impact of the Covid-19 pandemic on the global and Turkish economy, Turkish Journal of Medical Sciences, 50, 520-526.

AKÇİĞİT, U., AKGÜNDÜZ, Y.E. (2020), Türkiye'de Covid-19 Odaklı Talep Şoklarının Coğrafi ve Sektörel Yayılımı, Çevrimiçi, https://static1.squarespace.com/static/5ea248ab088c8a2eba15d2d1/t/5ec375af9a04bf2fff61c09c/1589867957715/Covid_Turkiye_19Mayis.pdf, Erişim Tarihi: 20.10.2021.

BALCI, Y., ÇETİN, G. (2020). Covid-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisinde İstihdam ve Çalışma Hayatı Üzerindeki Etkileri: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, İstihdam Raporu, Ankara.

BARTİK, A.W., BERTRAND, M., CULLEN, Z., GLAESER, E.L., LUCA, M. (2020). The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations, PNAS, 30,17656-17666.

BUDAK, F., KORKMAZ, Ş. (2020). Covid-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği, Sosyal Araştırmalar Ve Yönetim Dergisi, 3, 62-64.

CİNEL, M.O. (2021). Pandemi sürecinin KOBİ'ler üzerindeki etkileri, International Social Sciences Studies, 7(83), 2453-2467.

ÇAMLICA, F. (2021). Covid-19 Pandemi Krizinde Bilişim Şirketlerinin Strateji Seçimi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DAI, R., FENG, H., HU, J., JIN, Q., LI, H., WANG, R., WANG, R., XU, L., ZHANG, X. (2020). The impact of COVID-19 on small and medium-sized enterprises (SMEs): Evidence from two-wave phone surveys in China, China Economic Review, 67, 101607.

DELOITTE. (2020).
<https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consulting/articles/yeni-nesil-teknolojilerin-covid-19-mucadelesindekionemi>, Erişim Tarihi: 20.10.2021.

Dev, M., SENGUPTA, R. (2020), Covid-19: impact on the Indian economy, Indira Gandhi Institute of Development Research, Mumbai, 1-48.

EĞRİ, T., DOĞANER, A. (2019), Covid-19 ve ekonomik kriz: KOBİ'ler özelinde bir değerlendirme ve politika önerileri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 37, 128-145.

GRAY, D.M., BRODEUR, A., ISLAM, A., BHUIYAN, S. (2020). A literature review of the economics of Covid-19, IZA Discussion Paper No. 13411, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3636640>.

GUAN WJ, Nİ ZY, HU Y, LIANG WH, OU CQ, HE JX, (2020). Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. The new England Journal of Medicine, 23, 1708-1720.

HYMAN, M., MARK, C., IMTEAJ, A., GHİAİE, H., REZAPOUR, S., SADRI, A.M., AMİNİ, M.H. (2021). Data analytics to evaluate the impact of infectious disease on economy: Case study of COVID-19 pandemic, *Patterns*, 2, 1-15.

JENA, P.R., MAJHİ, R., KALLİ, R., MANAGİ, S., MAJHİ, B. (2020). Impact of COVID-19 on GDP of major economies: Application of the artificial neural network forecaster, *Journal Pre-proof*, 1-33.

KARABAG, S. F. (2020). An unprecedented global crisis! the global, regional, national, political, economic and commercial impact of the coronavirus pandemic. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 3, 1-6.

KARAMUSTAFA, K., ÜLKER, M., AKÇAY, S. (2021). Covid-19 salgınına bağlı olarak yiyecek ve içecek hizmet süreçlerindeki değişimler üzerine nitel bir araştırma, *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 33-69.

KEOGH-BROWN, M.R., JENSEN, H.T., EDMUNDS, W.J., Smith, R.D. (2020). The impact of Covid-19, associated behaviours and policies on the UK economy: A computable general equilibrium model, *SSM - Population Health*, 12, 1-10.

KRİSHNA, S. V. (2020). Changing Business Strategies during Pandemic COVID-19. *Journal of Business and Management*, 2, 33-36.

KURTULUŞ, K., (1998), *Pazarlama Araştırmaları*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.

LAKUMA, C.P., SUNDAY, N. (2020). Impact of COVID-19 on micro, small, and medium businesses in Uganda, <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2020/05/19/impact-of-covid-19-on-micro-small-and-medium-businesses-in-uganda/>, Erişim Tarihi: 20.10.2021.

LİU, Y., LEE, J. M., LEE, C. (2020). The challenges and opportunities of a global health crisis: the management and business implications of COVID-19 from an Asian perspective. *Asian Business ve Management*, 3, 277-297.

MALISZEWSKA, M., MATTOO, A., ve VAN DER MENSBRUGGHE, D. (2020, 04). The potential impact of COVID19 on GDP and trade: A preliminary assessment. World Bank Group. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/295991586526445673/pdf/The-Potential-Impact-of-COVID-19-on-GDP-and-Trade-A-Preliminary-Assessment.pdf>, Erişim Tarihi: 11.10.2021.

MALLIET, P., REYNES, F., RIVERA, G.L. (2020). Assessing short-term and long-term economic and environmental effects of the covid-19 crisis in France, *Environmental and Resource Economics*, 76(4), 867-883.

MAZZOLENİ, S., TURCHETTİ, G., AMBROSINO, N. (2020). The COVID-19 outbreak: From “black swan” to global challenges and opportunities, *Pulmonology*, 1, 1-2.

NARAYANAN, B.G., SEN, R., SRIVASTAVA, S., MATHUR, S. (2021). A method to analyze the sectoral impact of Fiscal support for COVID-19 affected economies: The case of Oceania, *MethodsX*, 8, 1-9.

OKUR, M.A. (2020), Covid-19 salgını, dünya düzeni ve Türkiye, *Akademik Hassasiyetler*, 7(13), 311-335.

OLDEKOP, J. A., HORNER, R., HULME, D., ADHIKARI, R., AGARWAL, B., ALFORD, M., ZHANG, Y.-F. (2020). COVID-19 and the case for global development. *World Development*, 1, 1-4.

OZİLİ, P.K., ARUN, T. (2020). Spillover of COVID-19: impact on the global economy, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3562570> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3562570>.

ÖZDAMAR, K., (2004), Paket Programları ile İstatistiksel Veri Analizi, (5. Baskı), Kaan Kitabevi, Eskişehir.

PARILDAR, H. (2020). Tarihte bulaşıcı hastalık salgınları, *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30 (Ek Sayı), 19-26.

PHAM, T.D., DWYER, L., SU, J.J., NGO, T. (2021). COVID-19 impacts of inbound tourism on Australian economy, *Annals of Tourism Research*, 88, 1-14.

PİLİKOĞLU, A. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde ve Endüstri 4.0 Çerçevesinde Tedarik Zinciri Uygulamalarının Değerlendirilmesi: Lojistik Sektöründe Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

PRATT, M. K. (2011). *Pandemics*, Abdo Publishing, Minnesota, 16-17.

ROY, S. (2020). Economic impact of Covid-19 pandemic, A Preprint, 27, 1-21.

SEGAL, S., GERSTEL, D. (2020), The global economic impacts of COVID-19. Center for Strategic International Studies, <https://www.csis.org/analysis/global-economic-impacts-covid-19>, (Erişim Tarihi: 20.10.2020).

SEYİDOĞLU, H., (2009), *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, Güzem Yayınları, İstanbul.

STRANGE, R. (2020), The 2020 Covid-19 pandemic and global value chains, *Journal of Industrial and Business Economics*, 47, 455-465.

TEMİZKAN, V., GÜVEN, E.Ö., YILMAZER, A., ANDSOY, C. (2021). COVID-19 ile gerçekleşen tüketici davranışları ve eğilimlerine yönelik bir araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1311-1327.

TOKOL, T. (1996), *Pazarlama Araştırması*, (8. Basım), Uludağ Üniversitesi İİBF İşletme İktisadi ve Muhasebe araştırma ve Uygulama Merkezi No:98, Bursa.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ (TÜBA) (2020). Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara.

TÜSİAD, UNDP, TÜRKONFED (2021). Covid-19 Krizinin İşletmeler Üzerindeki Etkileri, 4. Çeyrek Anketi (21 Aralık 2020-15 Ocak 2021) Sonuç Raporu, Ankara.

VERSCHUUR, J., KOKS, E.E., HALL, J.W. (2020). Global economic impacts of COVID-19 lockdown measures stand out in high-frequency shipping data, *Plos-One*, 16(4), 1-16.

WAGNER, R.E. (2020). Economics, Covid-19, and the entangled political economy of public health, SSRN, 27, 428-450.

WHO (2021), <https://covid19.who.int/>, Erişim Tarihi: 18.10.2021

YELDAN, A.E., TEKGÜÇ, H., ÜNSAL, E.B. (2020). COVID-19 salgının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri ve politika alternatiflerinin makroekonomik genel denge analizi: https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/20689/covid_19_ve_toplum_salginin_sosyal_beseri_ve_ekonomik_etkileri_sorunlar_ve_cozumler.pdf, Erişim Tarihi: 11.10.2021.

YILMAZ, M.L. (2020). Covid-19 Salgını Ve Sonrası: Ekonomi Boyutu İle İlgili Değerlendirmeler, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

ZHIJJE, J., WEN, S., LIN, B. (2021). The effects and reacts of COVID-19 pandemic and international oil price on energy, economy, and environment in China, Applied Energy, 302, 1-21.

